

97/55 Rahman Suresi

1. Kur'an, hayatın yeniden anlamlandırılması ve insan tasavvurunun yeniden kurgulanmasıdır. Bu paragraftaki ayetlerin her biri yanlış tasavvurları reddetme bağlamında gelmiştir. Çünkü Ortadoğu'da hüküm sürmüş bütün medeniyetlerin ortak inanışlarından olan burçlar, insanların hayatında etkisi olduğu düşünülen göksel tanrılardı ve her birinin ayrı fonksiyonları vardı. Örneğin, Koç burcu aydınlığı veya beden ve kişiliği; Boğa karanlığı veya zenginliği; Başak evliliği veya sağlık ve görev bilincini; Yengeç insanı veya sadakati, deha ve merak güdüsünü; Akrep doğum ve ölümü; İkizler cinselliği veya bilgi ve ifade gücünü; Aslan soy, zevk ve hayal gücünü; Terazî (mizan) evlilik ve ortaklık duygusunu temsil ediyordu. Bazı mutasavvıflar ve sanatçılar Astrolojiyi İslam düşüncesine karıştırmışlarsa da İslam âlimleri 11. yüzyılda onu Astronomiden ayırarak kadim geleneklerin hurafesi olduğuna hükmetmişlerdir (İlhan Kutluer, *İslam Ans. "Burç" mad. TDV. C. 6, s. 421-424*).

2. Yıldız diye çevirdiğimiz "necm" kelimesine gövdesiz bitki anlamı verenler de olmuştur (Maverdî, *en-Nüket*). Bağlam yer ve gökyüzünün uyumu olunca yıldız anlamı tercih edilmiştir.

3. Bu ayetin de müşrik zihniyete eleştiri taşıdığını düşünebiliriz (1-4. ayetler ve ilgili dipnot). Adaletin terazisini ilahî yasalara bağlayan ayet, 57/Hadid 25. ayetteki adaletin kılıcını tamamlayan bir boyut içermektedir.

4. "Nimetler" diye çevrilen "âlâî" kelimesi, Allah'ın sahip olduğu güç ve yetkileri, insana lütfettiği nimetleri ifade eden geniş anlamlı bir kelimedir (Maverdî, *en-Nüket*). 31 defa tekrarlanan bu ayet, nimetleri yalanlamaktan çok, nimetleri Allah'ın lütfu olarak görmeyenleri eleştirmektedir. Çünkü müşrikler nimetleri başka tanrıların yetkisinde görüyor ve onların lütfu sanıyorlardı. Ya da Allah'ın yaratmasını kabul edip vahiy nimetini inkâr ediyorlardı. "Yalanlama" fiilinin ikil (tesniye) formunda gelmesi bu nedenle olabileceği gibi devamında insan ve cinlere hitap edilmesinden dolayı da olabilir (Ebussuûd, *İrşad*). Ayrıca tekrarlanan bu ayetlerden önce nimetlerin dile getirildiği ayetler de buna uygun kafiyeli seslerle bitirilmekte ve en başta dile gelen "Rahman" isminin tecellileri şiirsel bir akış içinde sergilenmektedir.

5. Bu ayetlerde Allah'ın yaratmasındaki mucizevî hikmete dikkat çekilmektedir. İnsanı çömlek gibi çamurdan yaratıp canlandıran Allah (15/Hicr 26, 28, 33), cini ateş huzmesinden yaratmıştır. Huzme diye çevirdiğimiz, "mâric" kelimesi, salınmak, karışmak anlamına gelmektedir. Dumansız ateş, ateşin alevi, alevin renklerinin karışık olması anlamlarına geldiği gibi şimşek ve yıldırımın çakması gibi anlamlara da gelmektedir (Zebidî, *Tâc*; İbn Manzur, *Lisanü'l-Arab*; Maverdî, *en-Nüket*; Zemahşerî, *Keşşaf*). Kelimenin yaygın anlamına bakıldığında ateşe hareket ve yön verilmesini, dolayısıyla huzme ya da ışın anlamını ön plana çıkarmak da mümkündür. İnsanın canlılığını sağlayan enerjinin kimyasal yanmalarla oluştuğuna bakılırsa cin ve canın ortak yanına işaret edilmiş olabilir. Bunlar aynı kökten türeme kelimelerdir.

6. Güneş ve Ay'ın doğup batmasından veya Güneş'in mevsimlere göre doğup battığı ufkun değişken olmasından dolayı böyle bir ifade kullanılmış olabilir ve bütün dünyanın Rabbi O'dur anlamında deyimsel bir ifade kabul edilebilir. Ancak 14-15. ayetlere ve sure

boyunca insanlara ve cinlere hitap edildiğine bakılırsa insanların ve cinlerin evrenine hükümler olduğundan bahsedilmiş olması muhtemeldir (Maverdî, *en-Nüket*). Salıverilen iki deniz örneği, aynı ortamı paylaştığı halde birbirine karışmaması, “Rabbimizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?” sorusunda ikil sigasıyla hitap edilmesi ve cennetlerin bile çift olarak takdim edilmesine bakılırsa böyle bir ihtimal kuvvetlenmektedir. Dolayısıyla insanların ve cinlerin evrenine hükümler olduğunu kastederek iki doğu ve iki batının Rabbi denmiş olabilir. Tabii ki bunlardan hareketle müşriklerin cinlere tapınması eleştirilmektedir. Dolayısıyla cin korkusu yaşayan Müslümanlar da bundan ilginç dersler çıkarabilirler. Çünkü Allah ile yaşamak, her türlü korkudan azade olmayı beraberinde getirmektedir.

7. Karışmayan iki deniz için bkz. 25/Furkan 53.

8. Göklere ve yerde bulunan her şey, herkes ona muhtaç ve beklenti içerisinde (Zemahşerî, *Keşşaf*). O da her şeyi yaratıp çaresiz bırakan değil, yarattıklarını yöneten dinamik bir Allah’tır.

9. Allah’ın dinine düşman olan insanlar ve cinler topluluğuna hitap edildiği ve onların tehdit edildiği düşünülmektedir. Çünkü 3. ayet, bu ayetin açıklaması gibidir (Zemahşerî, *Keşşaf*). 29. ayette Allah’ın her an faaliyette olduğu, yani evreni idare ettiği ve işini yardımcı ilahlara bırakmadığı ilkesinden hareketle kâfirlerin cezalandırılmasına da zaman ayırdığı deyimsele olarak ifade edilmektedir.

10. Bu ayette insanların ve cinlerin, Allah’ın yarattığı kâinata mahkûm olduklarını O’nun mülkü dışında kaçacak yer bulunmadığını hatırlatan bir meydan okuma söz konusudur (Mukatil, *et-Tefsir*). Bazı modern yorumcular, bu ayet üzerinden uzaya gitme yorumları yapmaktadır ki bu yaklaşım, uzayın dışında gidecek yer arama noktasında ayetin meydan okuduğunu göz ardı etmektedir. Zira uzayın dışına çıkacak güç bulsalar dahi gidecekleri mekân da göklerin melekûtuna dâhildir. Çünkü gökler, tabiri yerin dışındaki bütün mekânı ifade eder ve Allah’a ait bir mekândır. İbn Abbas’ın işaret ettiği gibi O’nun yarattığı mekân ve izin belgesi olmadan kaçıp kurtulacakları bir yerin olmadığı vurgulanmaktadır (Maverdî, *en-Nüket*).

11. Günahlarını sormaya gerek yoktur. Çünkü Allah onların bütün yaptıklarını bilmektedir ve defterleri ellerine verilmektedir. Sorgu vardır (7/A’raf 6), fakat günahların nelğine değil, niçinine yöneliktir. Onlara suçluluklarını tattırmak için neden yapmadınız tahakkümüdür.

12. 57/Hadid 28. ayette iki kat ödül vaat edilmesine paralel olarak burada iki cennet vaat edilmektedir.

13. Dört cennet de Rablerinden korkanlar içindir. Birbirine geçmiş çok boyutlu bir cennet tasviri söz konusudur (Maverdî, *en-Nüket*). Cennetin gölgeleri ve nimetleri sınırsız ve daimîdir (13/Ra’d 35).

14. Hıyam, haymenin çoğuludur. Türkçeye de hayma olarak geçmiştir. Maverdî’ye göre tabiatla iç içe olan ev demektir (*en-Nüket*). “Hûri” kelimesi cahiliye Arap edebiyatında yaşlanmayan kadın veya bakire kız anlamında kullanılmaktadır. İnsan veya cin eli dokunmamıştan kasıt da bu olmalıdır. Farsça peri kelimesinin efsanevi cin güzelleri anlamında kullanılması da bunu destekler niteliktedir. Geniş bilgi için bkz. 56/Vâkıa 22-23, 35-37.